

Pamięci Polaków Ratujących Żydów

24 marca 1944 r. w Markowej na Podkarpaciu, Józef i Wiktoria Ulmowie, ich dzieci oraz ukrywani przez nich Żydzi zostali zamordowani przez Niemców w wyniku donosu. Dzień ten został ustanowiony przez Prezydenta RP Narodowym Dniem Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod okupacją niemiecką.

Podczas II wojny światowej Józef i Wiktoria Ulmowie wraz z sześciorgiem dzieci mieszkali w podkarpackiej wsi Markowa koło Łańcuta (woj. podkarpackie). Prowadzili gospodarstwo – Józef specjalizował się w uprawie warzyw i owoców, pszczerlarstwie i hodowli jedwabników, jego pasją była fotografia, był też zaangażowany społecznie. Wiktoria prowadziła dom i zajmowała się dziećmi. Mieszkali z dala od gospodarstw innych mieszkańców wsi. W Markowej żyło około 20 rodzin żydowskich, w powiecie łącznie około 1000 Żydów. W pierwszej połowie 1942 r. większość z nich została wywieziona i zamordowana w ośrodku zagłady w Bełżcu, bądź rozstrzelana na miejscu. Od lipca trwały „polowania” na ukrywających się, którzy trwającą w regionie akcją eksterminacyjną usiłowali przeczekać w lasach i polach. Schrony budowali przeważnie w chaszczach i jarach. Józef Ulma pomagał jednej z rodzin przy konstruowaniu takiej kryjówki. Żydzi szukali też schronienia u mieszkańców okolicznych wsi. W Markowej, dzięki pomocy kilku polskich rodzin, wojnę przeżyło kilkunastu Żydów.

KRYJÓWKA U ULMÓW

Jesienią 1942 r. do domu Józefa i Wiktorii Ulmów przyszła żydowska rodzina Goldmanów z Łańcuta: Saul Goldman, który przed wojną był znanym w okolicy handlarzem bydła, i jego czterech synowie o nieznanym imionach (w Łańcutie nazywano ich Szallami). Ulmowie udzielili im schronienia na poddaszu. Wkrótce do ukrywających się dołączyły także dwie córki oraz wnuczka Chaima Goldmana z Markowej – Lea (Layca) Didner z córką o nieznanym imieniu i Genia (Gołda) Grünfeld. Wcześniej Goldmanowie ukrywali się i za opłatą po-

magali im w tym Włodzimierz Leś, granatowy policjant, który mieszkał pod Łańcutem. Goldmanowie zostawili mu swój majątek, lecz Leś przestał udzielać im wsparcia i nie chciał oddać mienia. Wtedy udali się do Ulmów. Na poddaszu w domu Ulmów osiem osób żyło przez ponad rok. Mężczyźni pomagali przy garbowaniu skór, piłowali deski, rąbali drwa na opał. Ich praca została nawet przez Ulmę sfotografowana, podobnie jak wiele innych scen z życia codziennego rodziny. Wydawało się, że piekło okupacji jest gdzieś daleko. Ale to pozór – wokół była śmierć. Wszyscy widzieli ją wielokrotnie. Okna domu wychodziły na tak zwany okop, gdzie rozstrzeliwano Żydów.

ZBRODNIA W MARKOWEJ

Tuż przed świtem 24 marca 1944 r. do Markowej przyjechali z Łańcuta niemieccy żandarmi wraz z granatową policją. Oprawcy byli dobrze poinformowani. Wiedzieli, w jakim celu jadą do Markowej i kogo tam szukają. Na poddaszu znaleźli ukrywających się Żydów. Rozległy się strzały. W ciągu kilkunastu minut z rąk żandarmów zginęli wszyscy członkowie rodziny: Józef Ulma, jego żona Wiktoria będąca w zaawansowanej ciąży, ich sześcioro dzieci oraz wszyscy ukrywający się Żydzi. Na Ulmów, prawdopodobnie w obawie przed utratą pozyskanego majątku, doniósł najpewniej Włodzimierz Leś. „*Patrzenie, jak polskie świnie giną – które przechowują Żydów*”, miał powiedzieć podczas egzekucji jeden ze sprawców, Joseph Kokott. Ciała ofiar na rozkaz Niemców zakopali mieszkańcy wsi. Jeden z braci Józefa, Władysław Ulma, zapisał w relacji: W tydzień po tym wypadku ciała pomordowanej brata rodziny powkładaliśmy do trumien i wywieźliśmy na cmentarz. Ciała Żydów zabrała ekipa żydowska po wyzwoleniu.

UPAMIĘTNIE NIE OFIAR

13 września 1995 r. Instytut Yad Vashem w Jerozolimie uhonorował pośmiertnie Józefa i Wiktorię Ulmów tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. W 2016 r. w Markowej otwarto muzeum ich

imienia, które poświęcone jest wszystkim Polakom ratującym Żydów w czasie Zagłady. Od 2018 r. w rocznicę tragicznych wydarzeń w Markowej – 24 marca – decyzją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, obchodzony jest Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką.

MUZEUM W MARKOWEJ

17 marca 2016 r. zostało otwarte Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej. Muzeum pełni rolę placówki naukowej, a także edukacyjno-oświatowej. Dokumentację dotyczącą Polaków ratujących Żydów na terenie obecnego województwa podkarpackiego, która stała się podstawą ekspozycji, przekazały do Muzeum oddziały IPN w Rzeszowie i Krakowie. Jej opracowanie merytoryczne to efekt prac dr hab. Elżbiety Rączy (UR, IPN Oddziałowe Biuro Badań Historycznych w Rzeszowie) i dr. Mateusza Szpytmy (wiceprezes IPN). Obok wystawy stałej i wystaw czasowych odbywają się tu pokazy filmów, lekcje muzealne dla młodzieży, spotkania dyskusyjne i konferencje naukowe. Niektóre z przedsięwzięć realizowane są wspólnie z Instytutem Pamięci Narodowej, jak ogólnopolska

akcja „Kamienie Pamięci”, zorganizowana przez Oddział IPN w Rzeszowie, podczas której uczniowie przedstawiali sylwetki osób ratujących Żydów w różnych regionach Polski, czy szkolenie dla nauczycieli, które muzeum zorganizowało wspólnie z pracownikami z oddziału krakowskiego IPN. Odbyła się tu m.in. debata oksfordzka, podczas której drużyny złożone z licealistów dyskutowały o pomocy udzielanej Żydom w Polsce i innych okupowanych krajach. Muzeum jest chętnie odwiedzane przez turystów z Polski i zagranicy, m.in. przez młodzież z Izraela.

BEATYFIKACJA RODZINY

Papież Franciszek zatwierdził dekret o męczeństwie rodziny Józefa i Wiktorii Ulmów, co oznacza, że zakończyła się Ich droga do chwały ołtarzy, rozpoczęta 24 marca 1944 r. w Markowej.

Beatyfikacja Sług Bożych Józefa i Wiktorii Ulmów i ich siedmiorga dzieci odbędzie się 10 września 2023 r. w Markowej. Podczas uroczystości beatyfikacyjnej przedstawicielem Ojca Świętego będzie kard. Marcello Semeraro, prefekt Dykasterii Spraw Kanonizacyjnych.

opr. red.

Rodzinie i Bliskim śp. Jadwigi ROMAŃCZYK wyraży szczerego współczucia

w imieniu koleżanek i kolegów z „Solidarności” składa
Bogusława Buda, przewodnicząca Oświaty i Wychowania w Rzeszowie

Grzegorzowi i Annie JAMROZKOM wyraży szczerego współczucia z powodu śmierci Taty i Teścia

w imieniu koleżanek i kolegów z „Solidarności” składa
Bogusława Buda, przewodnicząca Oświaty i Wychowania w Rzeszowie

Wydawca: Region Rzeszowski NSZZ „Solidarność”, ul. Matuszczaka 14,
35-083 Rzeszów, www.solidarnosc.rzeszow.org.pl
Red.: Monika Lubowicz, 17 850 14 42, serwis.rzesz@solidarnosc.org.pl
Zdjęcia: Żaklin Kocaj-Szeliga oraz archiwa ZR